

การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น กับความหลากหลายทางชีวภาพ (1)

ในอดีตวัฒนธรรมชุมชนในการดำรงชีวิตเป็นแบบพึ่งพาธรรมชาติในการทำมาหากินโดยอาศัยส่วนใหญ่ของชาวบ้านตัดไม้และเข้าป่าล่าสัตว์เพื่อการพาณิชย์นำมาซึ่งรายได้ในการเลี้ยงชีพ โดยไม่คำนึงถึงการรักษาป่าหรือ สัตว์ป่า เพื่อที่พวกเขาจะได้มีกินมีใช้อย่างยาวนานและยั่งยืน การละเลยการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพของชาวบ้านส่งผลให้สภาพแวดล้อมเข้าสู่วิกฤติ นำมาซึ่งความแห้งแล้ง ทำเกษตร ปลูกพืชไม่ได้ หาของป่าไม่ได้ และหายากขึ้น ทำให้ขาดรายได้ ส่งผลให้เกิดการอพยพของชาวบ้าน/การย้ายออกมากขึ้นเพื่อไปทำงานต่างถิ่น วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนไป กิจกรรมของชาวบ้านที่กระทำต่อทรัพยากรธรรมชาติก่อให้เกิดความเสียหายต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อพวกเขาโดยตรง จากผลกระทบ

ดังกล่าวทำให้พวกเขาเกิดความตระหนักและห่วงใยในสภาพแวดล้อมที่เสียหายไปมากยิ่งขึ้น

จากหลักการพัฒนาด้านพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทั้ง 4 ด้าน ที่นำไปพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย 1. แนวคิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูต้นน้ำลำธาร การปลูกป่า 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง การสร้างฝายต้นน้ำ ลำธาร การป้องกันไฟป่า การปลูกป่าเสริมเพื่อพัฒนาความหลากหลายของชนิดพันธุ์และสมุนไพรของท้องถิ่น 2. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริเพื่อให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ด้วยการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นทุนในการทำมาหากิน ได้แก่ เกษตรผสมผสาน การใช้ประโยชน์จากป่าอย่างชาญฉลาดเพื่อให้พออยู่พอกิน โดยการพัฒนาภูมิปัญญาเสริมรายได้ให้ครัวเรือน เช่น กลุ่มปฏัตริมาชาติ กลุ่มเลี้ยงกบ กลุ่มสมุนไพร กลุ่มเพาะชำกล้าไม้ กลุ่มจักสานไม้ไผ่และหวายเป็นต้น

3. แนวคิดการพึ่งพาตนเอง ซึ่งถือเป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชนซึ่งก่อให้เกิดพลังในการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรของชุมชน โดยเน้นให้ทุกฝ่ายในชุมชนมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นแกนนำเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นพลังให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีผู้สืบทอด เรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น 4. แนวคิดการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้พัฒนา ความรู้ การรับรู้ และสติปัญญาความสามารถ ในการตัดสินใจ

กำหนดชีวิตตนเองและชุมชน จากการศึกษาดูงานตามท้องที่ และการลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอาจเป็นไปในลักษณะต่างๆ กัน โดยใช้หลักการพัฒนาจากระดับตนเอง ครัวเรือน แล้วรวมเป็นกลุ่มกิจกรรมเพื่อทำงานร่วมกัน

จากรูปแบบการพัฒนาผ่านการสรุปทบทวน การเรียนรู้โดยการกระทำ ให้ความสำคัญกับชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน และสภาพทรัพยากรชุมชน วิเคราะห์กำหนดทางเลือก และวางแผนเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสม โดยมีผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐในพื้นที่ และหัวหน้าศูนย์คอยช่วยเหลือทั้งกำลังกาย สติปัญญา อย่างเต็มความรู้ความสามารถและทุ่มเท เสียสละอย่างสูง การฟื้นฟูป่าต้นน้ำและการใช้ประโยชน์จากป่า โดยที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมจะทำให้พวกเขาเห็นความสำคัญและตระหนักที่จะช่วยกันดูแลอนุรักษ์พื้นที่ของพวกเขาอย่างจริงจังมากขึ้นเพราะป่าไม้ ความชุ่มชื้นจากสายน้ำนำมาซึ่งความหลากหลายของชนิดพรรณพืช พันธุ์สัตว์ สิ่งมีชีวิตต่างๆ ในพื้นที่ ความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านลืมนึกได้ว่าจากการนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์แบบพอเพียงไม่เกินไปจนขาดทำให้อยู่ได้ด้วยพึ่งตนเอง และจากกตึกของชุมชนที่เอื้อประโยชน์อย่างเป็นธรรมกับทุกคนในการแบ่งปันผลประโยชน์จากทรัพยากรที่เขาเหล่านั้นมี ทำให้ชุมชนมีความขัดแย้งกันน้อยลง อยู่ร่วมกันอย่าง

เอื้ออาทร ก่อให้เกิดความเข้มแข็งมากขึ้น ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และ เศรษฐกิจ การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ จะสามารถวัดได้จากระบบฐานข้อมูล จำนวนเครือข่ายชุมชน ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชน การขยายตัวการผลิตบริการ หากทั้งหมดทั้งมวลนี้เป็นไปในทิศทางที่พัฒนาขึ้นหรือดีขึ้น จะทำให้คนในชุมชนเข้มแข็ง มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการศึกษาที่ดี สาธารณสุข ชาวสารครอบครัวและทั่วถึง ก็จะก่อให้เกิดความยั่งยืน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ภายในท้องถิ่นหรือชุมชน หากมีเครือข่ายมากขึ้นๆ ที่สุดแล้วก็จะทำให้ประเทศมีทรัพยากรธรรมชาติใช้อย่างยั่งยืน มีความยั่งยืนในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพเพราะหลักการในการจัดการที่ใช้มีความสอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรมของท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ทั้งนี้การนำหลักดังกล่าวไปใช้ในการจัดการความหลากหลายในพื้นที่อื่นๆ ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ควรมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ โดยอาศัยการจัดการอย่างบูรณาการ จากทุกภาคส่วนที่มีส่วนได้เสียในการนำทรัพยากรในพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน องค์กรอิสระ (NGO) เป็นต้น

**น.ส.นาถตา ตาลาคูณ และนายดนัย ศรีทองคำ
ศูนย์ทดสอบและมาตรวิทยา สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.)**